

Р Е Ц Е Н З И Я

по конкурса за професор с кандидат доц.д-р СТОЯН АТАНАСОВ

Започвам с неприятното подозрение, че обявеният конкурс за професор е несвоевременен. Той е твърде закъснял, процедура можеше да бъде задвижена още преди 15-20 години. Далече съм от мисълта да подозирам в немарливост Катедрата по френска филология, една много компетентна и авторитетна научно-преподавателска институция. Отдавам това закъснение по-скоро на безразличието на доц. Ст. Атанасов към жизненоважния за мнозина други в гилдията проблем за придвижването по йерархичната стълбичка. Няма да обсъждаме този проблем, а повода, даден от обявената процедура да поговорим за постиженията на нашия колега в областта на науката и преподаването.

Ще припомним в началото, че съществувалият до днес правилници /или може би закони?/ за присъждане на научни степени и звания не са били в състояние да избегнат едно фундаментално противоречие при присъждането на званията **д о ц е н т** и **п р о ф е с о р**. Когато избираме професор, трябва да се абстрахираме от трудовете на кандидата, удостоени с докторска степен или доцентско звание, но същевременно се налага да скицираме цялостния му творчески, научен и преподавателски профил.

Нека започнем с това, че доц. д-р Стоян Атанасов е сред най-изтъкнатите ни съвременни специалисти по френска литература. Чест прави на Катедрата по френска филология, че е излъчила учени като доц. Ст. Атанасов и доц. д-р Дина Манчева, чиито книги и публикации чертаят върховите постижения на родното литературознание в тази област. Не е необходимо да ги сравняваме, пък и те имат различна специализация: главните постижения на доц. Атанасов са в сферата на старата френска литература /като преподавател обаче е сериозно ангажиран и с проблематиката на Ренесанса и Класицизма/, докато

изследователските и преподавателските интереси на доц. Манчева са центрирани около литературата от XIX-XXв.

Вече почти четири десетилетия Стоян Атанасов преподава във ФНФ на СУ "Св. Климент Охридски", като през това време е преминал през всички асистентски степени, от 1980г. е кандидат на филологическите науки/доктор/, а от 1987г. - доцент по френска литература в споменатата катедра.

Не е повод за удивление, че доц. Ст. Атанасов се ползва с добро име сред академичната общност. Нека не пропуснем да отбележим още в началото и такъв съществен елемент от обществената и научната му дейност, каквато е позицията му на медиатор /посредник/ между двете култури - френска и българска. В този смисъл дължа да подчертая, че нашият колега е добре познат и сред франкофонската литературна и научна общност. Ще напомня, че след дипломирането си по специалността френска филология през 1969г., през следващите две години бъдещият учен следва две години френска литература и философия в Женевския университет в Швейцария. Оттам тръгва неговото пристрастие към трудовете и идеите на представителите на т. нар. Женевска школа, сложили отпечатък и върху неговите изследвания. Сигурно са му повлияли не само лекциите, но и неформалните контакти с проф. Ролан Барт, студент на когото е бил по-късно в Париж, както узнаваме от една сравнително неотдавнашна журнална публикация. Останах изненадан обаче, че в авторската справка за трудовете си доц. Атанасов не изтъква заслугите си за популяризирането на големия медиевист и културолог Пол Змитор. Швейцарец франкофон, проф. Змитор е всъщност духовен вдъхновител на литературоведите от Женевската школа, макар че формално не принадлежи към нея. Започнал научната си дейност още преди Втората световна война, след нея Пол Змитор се премества в Квебек/Канада/, където се наложи като един от най-уважаваните литературоведи от световен мащаб.

Може би от излишна скромност Ст. Атанасов не е вклю-

чил единствената книга на Пол Зьмтор, преведена на български език, "Въведение в устното поетическо творчество"/УИ, 1992/, където в издателското каре е обозначен като рецензент. Автор съм на предговора и редактор на тази забележителна книга, но заслугата за появата на българското издание принадлежи изцяло на Стоян. Трябва да е било малко време преди демократичните промени, когато той ми се обади и ме убеди да участвувам в подготовката на това издание с клеймото на Университетското издателство. Смятам за напълно заслужено удостояването му за лауреат на наградата на името на изтъкнатия медиевист на Дружеството за средновековни проучвания в Квебек за 1988г. Едва ли е необходимо да уточнявам, че тази награда е сред малкото отличия на български адрес в далечна Канада. И по-неже стана дума за отличия, нека споменем още едно, още по-престижно. Доц. Стоян Атанасов е командор на Ордена за Академически палми, звание, с което е удостоен през 2008г. за заслугите си към френската култура.

Не по-малко впечатляващо е гастролирането на доц. Ст. Атанасов като гост-професор в университети на два континента. Това участие е отбелязано в академическата справка, но все пак ще припомня, че той е чел лекции в парижката Сорбона, в университетите в Бордо, Лион, Льовен, Антверпен, но също така и в Белград, Неапол и Монреал. В продължение на десетина години между 1997-2006г. по-често бе гостуващ професор във френските университети в градовете Каен и Рен, където е водил курсове не само по основната си специалност, каквато е старата френска литература, но също така и по френски Ренесанс, класицизъм, романтизъм и - обърнете внимание - сюрреализъм. Макар да не знаем нищо за тази негова преподавателска дейност във Франция, която самият той определя да е била с продължителност около 40 месеца, не мога да не споделя колко съм респектиран от факта. Едно е да преподаваш френска литература на български студенти и съвсем друго - на френски сту-

денти, за които тя е родна.

Дори така очертаният профил на учения и преподавателя Стоян Атанасов дава достатъчно основания да призова уважаваните колеги от комисията да дадат гласа си за удостояването му с научното звание професор. Няма да го сторя, разбира се. Само ще припомня, че за изминалите тридесет години, откакто съм хабилитиран преподавател в СУ "Св.Кл.Охридски", многократно съм участвувал като рецензент по различни процедури за по-млади и не чак толкова млади колеги. Не е имало случай някой от тях да не е защитил успешно дисертационния си труд или пък да не е бил удостоен със званието доцент или професор. Изключително рядко съм бивал така безапелационно убеден в качествата на аспирант за научна степен или звание, както в случая с процедурата, по която разискваме днес. И това се дължи не толкова на приятелските чувства, които изпитвам към доц. Ст.Атанасов, колкото на обстоятелството, че той покрива в много висока степен представата ми за учен и преподавател хуманитарист, съществена част от която е и неговото безспорно реноме в света на франкофонията.

Подхождайки към неговия творчески профил, важно е да отбележим, от една страна, постоянството на научните му интереси, а от друга, че от почти четвърт столетие, откакто е доцент, той углъбява и доразвива идеите, характерни за основните теми в научното му дело. Ярък пример в това отношение е книгата му, публикувана през 2000г. от издателство "Парадигма" във френския град Орлеан "Непознатият идол". Тя съдържа хабилитационния му труд за доцент, но към него са добавени две нови глави, както и заключение. Тази книга е великолепен синтез между старо и ново, но за да избегна евентуални упреци, няма да се спирам по-подробно върху нея.

За да се внесе в класическата представа за подобна рецензия /нито прекалено кратка, нито досадно дълга/, ще се спира накратко само върху два труда, илюстриращи интелектуалния ка-

пацитет на кандидата за професор по френска литература Стоян Атанасов. Имам предвид две скорешни публикации - предговорът му към първото българско издание на романа на Кретиен дьо Троя за рицаря Персевал, както и книгата му за големия български литературовед и културолог проф. Цветан Тодоров. Това са публикации от 2010-2011г.

Преди да се спра малко по-подробно на обстоятелствения предговор, който доц. Ст. Атанасов с основание оценява като монография, ще направя едно необходимо отклонение. Последният роман на Кретиен дьо Троя "Персевал или Разказ за Граала" полага началото на "Френско-българска библиотека", в която по инициатива на Атанасов ще бъдат представени и други шедеври на френската средновековна и ренесансова литература. Въпросното издание е от миналата година и от своя страна е истински шедевър на родното книгоиздаване. Великолепното издание е двуезично, като оригиналният текст на старофренски език е отпечатан върху хромирана хартия, имитираща цвета на старинен пергамент, като в книгата са включени и двадесетина цветни миниатюри, представящи автора и духа на епохата. Към впечатляващото полиграфическо изпълнение на изданието трябва да прибавим и отличното впечатление от великолепния превод на проф. Паисий Христов от БГУ "Св. св. Кирил и Методий". Той наложи авторитета си на преводач още преди двадесетина години със сполучливия превод на "Роман за Розата", но преводът на Кретиеновия "Персевал" е на още по-високо равнище.

Достоен за това изискано, но както ми изглежда, сувенирно издание, е и предговорът на доц. д-р Стоян Атанасов. Той е вместен в 71 страници и наистина е малка монография по същество. В този текст читателят може да усети зрелия изследовател на френската средновековна литература - ерудиран, безпогрешен, но същевременно иновативен, оригинален. Но най-голямото достойнство на този текст според мене е в уменията на автора да бъде академичен в добрия смисъл на думата, като при това е достъпен и за читателя без

специални познания по материята.

Тук ще си позволя да направя вметка в качеството си, ако не на медиевист, то поне на литературовед, който има отношение към този дял от културата. В раздела за средновековната литература от първата част на моята "Западноевропейска литература" в главата за рицарския роман има три страници за творбите на тема търсенето на Светия Граал. За целите на университетското образование написаното там предполагам е задоволително, но който иска да проникне дълбинно в тази сложна материя, би трябвало да чете предговора на Ст. Атанасов. Към най-ценните характеристики на стила му трябва да отнесем и картезианската яснота и прегледност на изложението, черта, която ще да е усвоил от своите вдъхновители от Женевската школа, както и от френските си учители Ролан Барт и Цветан Тодоров. Предговорът-монография е структуриран в неравноделни подглави, визиращи различни проблемни ядра по темата. Може да не останем много доволни от подглавата за Кретиен дьо Троя, но такива са фактите - не знаем почти нищо за него, дори името му най-вероятно е псевдоним. Проблематиката на самия роман обаче е блестящо разработена - от взаимодействието с келтските митове до "Граалът след Разказ за Граала", тъй като средновековният поет не е успял да завърши романа и в науката са засвидетелствувани негови продължения, подражания и изобщо разработки на изключително интересната тема, в която се преплитат мотиви от езическа и християнска митология.

Методологически, а и литературоведски оправдано и нахочливо е представянето на сюжета. Впечатляващият фабулен масив от 9236 стиха трудно се поддава на преразказ, но Атанасов много логично и убедително е структурирал сюжета в 16 отграничени подглави, а това несъмнено би улеснило и изучаващите творбата. Астинската научна стойност на монографическия предговор е в главата "Интерпретационни хипотези", в която авторът уверено и без предубеждения очертава четири интерпретационни перспективи: митологическа, хрис-

тиянска, антропологическа и вътрешнотекстова/иманентна/.Тези хипотези са изкристализирали в литературоведската медиевистика през последните две столетия,всяка от тях има своите силни страни и дефицити,но като че ли нашият автор клони най-много към антропологическата.Той се опира на теорията на френския изследовател Рьоне Жирар за миметичното желание и макар самият Жирар да не е писал специално за романа,неговите идеи се оказват приложими към "Разказ за Граала",както се убеждаваме.Финалът на предговора пък показва как нашият автор се е школувал у оногова,когото той находчиво обозначава като Тодоров 2,т.е.Цветан Тодоров от втория му творчески период:"Граалът се оказва полиграф,своеобразен детектор на лъжата,не в живота,а в литературата.Но както знаем,лъжата в литературата води до по-висшите,до духовните истини за живота. Граалът е полиграф и защото генерира множество разкази и почерци".

Ето че вече имам и необходимия преход към книгата "Цветан Тодоров:Аксиология на Разума",появила се през тази година в авторитетното издателство "Изток - Запад".Както известява в краткото предисловие авторът,проф.Цв.Тодоров е автор на повече от тридесет книги,шестнадесет от които вече са преведени на български.Пет от българските преводи са дело на доц.Ст.Атанасов,а към шест от тях е автор и на предговорите.Самата книга е съставена от печатани по-рано студии,предговори и рецензии за Цв.Тодоров и неговото творчество.

Книгата,която всъщност е първата по-цялостна публикация за нашия именит сънародник в България,е композирана,както и кратката монография за Кретиен,с присъдите на автора картезианска яснота и прегледност.Тя е конципирана в три неравноделни раздела,онасловени "Обзори","Етюди" и "На прага на творбата/Предговори,рецензии/".Първият раздел,както подсказва и заглавието "Пътят и погледът на Цветан Тодоров",е магистрален поглед върху творческото дело на знаменития учен,като накратко е проследена еволюци-

ята му, дадена е сбита характеристика и на отделните му книги. Вторият раздел е съставен от текстовете на четири студии на Ст. Атанасов, писани и публикувани през годините. Третият раздел, както подсказва насловът, е сбор от предговори, рецензии и други текстове, взели повод от конкретни книги на проф. Цв. Тодоров при появата им на френски или на български език.

Особена емоционална разцветка придават на книгата главите "Имигрантът" и "Приятелят", с които завършва вторият раздел. Те ми дават отправна точка към размисъл от малко по-различен характер. Самата книга е много ценна, разбира се, не само в рамките на българската култура, но и в по-широк контекст, защото макар че Цветан Тодоров е хуманитарист със световна известност, много издаван в чужбина, четен, рецензиран и обсъждан, не ми е известно и да са му посвещавани специални изследвания.

Нека да резюмираме нещата така. Световноизвестният проф. Цв. Тодоров е намерил в лицето на своя по-млад български колега Стоян Атанасов свой проникновен тълкувател, анализатор и пропагандатор. Това е културна мисия, чието точно наименование е посвещение. За да напишеш такава книга, не е достатъчно да прочетеш книгите на автора, да ги осмислиш и да седнеш пред компютъра или пишещата машина. Както подсказва хубавата българска дума "посвещение", това означава още да посвещаваш време, усилия и любов на една кауза или личност. Така в продължение на цели три десетилетия доц. Атанасов се посвети на семейството на незабравимия библиофил и книговед проф. Тодор Боров, комуто е посветена и книгата за по-младия му, но по-прочут син. Нека ми бъде позволено да припомня, че последните две години от дългия си живот Тодор Боров прекарва, обгрижван от Стоян и неговата съпруга. Те са, които са затворили многострадалните му очи, тъй като синовете са били далече. Спомням си, че преди години нашият кандидат живя няколко години и в дома на акад. Иван Тодоров, когато известният физик бе на рабо-

та в Института за ядрени изследвания в Дубна. Но това са, както е прието да се казва, подробности от пейзажа. Главата "Приятелят" е истински образец за авторите на мемоари как трябва да се пише за знаменитости - отмерено, точно, без самоизтъкване, но с топло чувство, породено от взаимното доверие и приятелство.

Dixi. Сега остава само да ви се извиня, уважаеми колеги, заради това, че съм задържал вниманието ви по-дълго, отколкото сте очаквали, но виновник за това е нашият кандидат за професор. Искан ми се да вярвам, че и вие споделяте искрената ми адмирация към доц. д-р Стоян Атанасов и ще я потвърдите чрез вота, който ни предстои.

София, 23 август 2011

Проф. д. ф. н. СИМЕОН ХАДЖИКОСЕВ

